

УДК 343.9:347.961

**Зайцев
Олексій Володимирович**

кандидат юридичних наук
м.Харків

ЗЛОЧИННІСТЬ У СФЕРІ НОТАРІАТУ УКРАЇНИ

Здійснено аналіз проблеми визнання нотаріусів суб'єктами злочинів у сфері службової діяльності, вивчено судову практику злочинності в сфері нотаріату в Україні та Російській Федерації, розглянуто склад злочину, передбаченого ст.235-3 КК України.

Ключові слова: нотаріус, зловживання повноваженнями, публічні послуги, службова особа.

Проведен аналіз проблеми признання нотаріусов суб'єктами преступлений в сфере служебной деятельности, изучено судебную практику преступности в сфере нотариата Украины и Российской Федерации, рассмотрен состав преступления, предусмотренного ст.235-3 УК Украины.

Ключевые слова: нотариус, злоупотребление полномочиями, публичные услуги, должностное лицо.

The analysis of problem of the recognition of notaries as subjects of crimes in the field of professional activity was conducted; the judicial practice of crimes in the sphere of notarial system of Ukraine and Russian Federation was studied; components of crime, foreseen by the article 235-3 of the Criminal Code of Ukraine was considered.

Key words: public notary, abuse of authority, public service, public individual.

Злочинність у сфері нотаріату — явище достатньо рідкісне. З моменту появи приватного нотаріату в Україні тривалий час кількість приватних нотаріусів вирізнялась стабільністю, яка пояснюється встановленою Міністерством юстиції України граничної чистельності приватних нотаріусів у нотаріальних округах. Однак коли вказана гранична чисельність була послідовно збільшена 3 травня 2007 року у десять разів [1], а 20 червня 2007 року — стократно (з 3 505 до 349 710)[2], логічним результатом стало поступове зростання кількості приватних нотаріусів.

Як повідомляє Міністерство юстиції України, станом на 1 сі-

1 ' 2011 * Вісник Запорізького юридичного інституту
чня 2010 року в Україні нотаріальні дії вчиняли і вчиняють 1406
державних і 4958 приватних нотаріусів[3].

Враховуючи зростання кількості приватних нотаріусів та економічну кризу, кількість нотаріальних дій на одного нотаріуса суттєво зменшилась. Це не могло не відобразитися на системі нотаріату. У боротьбі за клієнта деякі нотаріуси припускаються порушень, іноді навіть вчинення злочинів.

Правовою основою діяльності нотаріату є Конституція України, Закон України «Про нотаріат», Інструкція про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 3 березня 2004 року №20/5 (далі — Інструкція) тощо. Відповідно злочини вчиняють нотаріуси із порушенням зазначених нормативно-правових актів.

Зазначимо, що кількість кримінальних справ, порушених щодо нотаріусів, за даними Міністерства юстиції України, не перевищує десяти на рік і цей показник не змінюється рік від року. Слід визнати, що не усі кримінальні справи, порушені проти нотаріусів, завершувалися обвинувальним вироком суду. Проте певна доля таких вироків, які набрали законної сили, є. Можна зробити висновок, що в Україні кримінальна справа відносно приватного нотаріуса українською рідкісне явище [4]. Система нотаріату дуже болюче сприймає засудження колеги, але заперечувати факт відсутності правопорушень, на жаль, немає підстав. Враховуючи специфіку злочинності у сфері нотаріату, ці поодинокі випадки заслуговують на увагу та детальний аналіз.

Наприклад, приватний нотаріус Р. на прохання Ш. та за винагороду посвідчила довіреність на право керування автомобілем від імені власника цього транспортного засобу — громадянина, який при вчиненні цієї нотаріальної дії був відсутній, а перебував на стаціонарному лікуванні. При цьому помічник нотаріуса Б., достовірно знаючи, що Ш. не є власником автомобіля і не має права їм розпоряджатися, набрав і роздрукував текст довіреності на спеціальному нотаріальному бланку усвідомлюючи, що Р. використовує цей бланк для оформлення і видачі довіреності.

Вироком Ленінського районного суду м.Луганськ від 30 квітня 2004 року засуджені: Р. — за ч.1 ст.366 КК України з призначенням покарання у вигляді штрафу у розмірі 850 грн. з позбавленням права обіймати посади, пов'язані із здійсненням нотаріальних дій, строком на 2 роки, Б. — за ч.5 ст.27, ч.1 ст.366 КК України з призначенням покарання у вигляді штрафу у розмірі 510 грн. з позбавленням права займатися діяльністю, пов'язаною із здійсненням нотаріальних дій, строком на 1 рік [5].

У цьому випадку нотаріусом порушені положення пунктів 13,

16 Інструкції, згідно з якими при вчиненні нотаріальних дій нотаріуси встановлюють особу учасників цивільних відносин, які особисто звернулися за вчиненням нотаріальних дій, а нотаріально посвідчувані правочини, а також заяви та інші документи підписуються у присутності нотаріуса. Якщо правочин, заява чи інший документ підписаний за відсутності нотаріуса, громадянин повинен особисто підтвердити, що документ підписаний ним.

Наступний приклад ілюструє, що злочини у сфері нотаріату вчиняються не тільки приватними нотаріусами, а й в державних нотаріальних конторах. Зокрема, державний нотаріус Тячівської державної нотаріальної контори незаконно, на прохання знайомого, склав та посвідчив фіктивний документ, а саме довіреність на право керування та розпорядження автомобілем марки ВАЗ-21093, 1991 року випуску, в текст якого він вніс завідомо неправдиві відомості про те, що власник цього автомобіля надає цьому знайомому користуватись, розпоряджатись своїм автомобілем, а також те, що це доручення підписане самим власником в його присутності, хоча підпис у двох примірниках довіреності та в реєстрі нотаріальних дій від імені довірителя виконав власноручно, після чого скріпив його власним підписом та гербовою печаткою Тячівської державної нотаріальної контори, а також зареєстрував в реєстрі реєстрації нотаріальних дій Тячівської державної нотаріальної контори.

У подальшому повірений на підставі цієї фіктивної довіреності дав доручення іншій особі зняти з обліку вказаний автомобіль з правом продавати, дарувати, заставляти, обмінювати, керувати, а також виконувати всі інші дії, пов'язані з цим дорученням, після чого цей автомобіль був незаконно проданий мешканцю м. Мукачєво. В результаті чого потерпілому заподіяно матеріальну шкоду на суму 18227,38 грн.

Вироком суду нотаріуса визнано винним у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.364 КК України та ч.2 ст.366 КК України і призначено йому покарання за ч.2 ст.364 КК України — п'ять років позбавлення волі з позбавлення права обіймати посади нотаріуса строком на три роки, за ч.2 ст.366 КК України — три роки позбавлення волі з позбавлення права обіймати посади нотаріуса строком на два роки [6].

Судова практика знає випадки неправомірного використання нотаріусом своїх повноважень з корисливих мотивів, в результаті чого громадяни втрачали право власності не тільки на своє рухоме майно, зокрема, як у попередніх прикладах, а і на житло.

Так, в квітні 2007 року група осіб дізналася, що в м. Чернігові в квартирі мешкає громадянин, якому ця квартира не належить, а

власником є його дружина, яка тривалий час перебуває на заробітках в Італії. Вони вирішили привласнити цю квартиру з подальшим її продажем. Для реалізації свого злочинного наміру група осіб звернулася до державного нотаріуса Першої Чернігівської державної нотаріальної контори, який за відсутності власниці квартири, котрої не було в Україні, посвідчив від її імені довіреність про розпорядження усім належним їй майном.

Маючи на руках вищевказану підроблену довіреність, група осіб дали об'яву в газету про недійсність свідоцтва на право власності на квартиру, яку вони хотіли привласнити. Після опублікування цієї об'яви вони, шляхом використання підробленої довіреності, подали заяву до відділу приватизації Новозаводської районної ради в м. Чернігів з проханням виготовити дублікат свідоцтва про право власності на вищевказану квартиру та технічний паспорт, замість нібито загублених, що у подальшому було здійснено.

Враховуючи, що чоловік власниці квартири постійно мешкав у цьому житловому приміщенні та своєю присутністю перешкоджав особам реалізувати до кінця свій злочинний намір, то зазначені особи, попередньо заготовивши маски для прикриття свого обличчя, прийшли до вищевказаної квартири з метою викрадення чоловіка власниці. Коли він відкрив вхідні двері, то група осіб, порушуючи недоторканість житла, із застосуванням фізичного насильства до потерпілого, шляхом нанесення ударів в обличчя, увірвалися до квартири, де на останнього наділи наручники та липкою стрічкою заклеїли рот, щоб він не зміг покликати на допомогу.

Після нападу вони, з метою відшукування документів на вищевказану квартиру, незаконно провели обшук, який позитивного результату не дав. У подальшому вони насильно вивели чоловіка з квартири та змусили його сісти на заднє сидіння автомобіля, привезли до будинку, в якому його незаконно позбавили волі, прикувавши його наручниками до ліжка. Далі вони змінили замок у вхідних дверях квартири, отримали витяг з Реєстру прав власності на нерухоме майно, зняли з реєстраційного обліку за адресою квартири чоловіка власниці. Маючи всі необхідні документи, ця група осіб в особі фіктивного повіреного, який використовував підроблену довіреність, уклала зі сторонніми особами договір купівлі-продажу трикімнатної квартири за ціною 213 314 грн. Після цього вони звільнили особу, яку вони незаконно утримували.

Нотаріуса визнано винним за ч.2 ст.28, ч.2 ст.364 КК України і остаточно призначено покарання у вигляді чотирьох років позбавлення волі з позбавленням права займати посади, пов'язані з вчиненням нотаріальних дій строком на два роки. На підставі ст.75 КК

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Україні звільнено від відбування основного покарання, якщо він протягом іспитового строку два роки не вчинить нового злочину та зразковою поведінкою доведе своє виправлення [7].

Іноді внаслідок порушень нотаріусами чинного законодавства настають матеріальні збитки державі. Так, співробітниками СБУ викрито факт протиправного привласнення стратегічних об'єктів майна Державного підприємства Міжнародний аеропорт «Бориспіль». Шляхом укладання незаконних угод купівлі-продажу комерційною структурою «Кребо» та підконтрольних їй підприємств, аеропорт Бориспіль втратив право власності на 26 об'єктів майнового комплексу складу централізованої заправки літаків.

Відчуження стратегічного майна відбувалося за участю службових осіб державних установ, а також за сприяння приватного нотаріуса в м.Кременчук Полтавської області, який в порушення законодавства, посвідчував угоди купівлі-продажу нерухомості як рухомого майна. Приватний нотаріус посвідчував також угоди купівлі-продажу нерухомості на підставі рішення третейського суду за відсутності окремої ухвали суду першої інстанції, що є невід'ємною умовою при здійсненні подібних операцій [8].

У цьому випадку нотаріус порушив положення не тільки Закону України «Про нотаріат», а й Закону України «Про третейські суди», відповідно до ст.55 якого рішення третейського суду виконуються зобов'язаною стороною добровільно, в порядку та строки, що встановлені в рішенні. Якщо в рішенні строк його виконання не встановлено, воно підлягає негайному виконанню. Виконання рішення третейського суду, якщо воно потребує вчинення дій органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їхніми службовими особами, здійснюється за умови видачі компетентним судом виконавчого документа. Оскільки тимчасово, до створення місцевих органів державної реєстрації прав, проводять реєстрацію прав власності на нерухоме майно, то для реєстрації прав власності на нерухоме майно на підставі рішення третейського суду має надаватися виконавчий документ, виданий компетентним судом [9]. Наслідком порушення стали значні матеріальні збитки державі.

У Кіровоградській області працівники Державної служби боротьби з економічною злочинністю викрили приватного нотаріуса районного нотаріального округу, котра впродовж 2000-2001 років від імені померлих осіб склала 71 договір про дарування сертифікатів на право володіння земельними паями загальною площею 308 га місцевим жителям. Унаслідок цих дій державі завдано збитки на суму 3,2 мільйона гривень. Прокуратурою району порушено кримінальну справу за ознаками злочинів, передбачених ч.2 ст.364 та ч.2 ст.366

99

1 ' 2011 * *Вісник Запорізького юридичного інституту*
(зловживання владою або службовим становищем й службове підроблення) КК України [10].

У цьому випадку була відсутня одна із сторін правочину, а саме дарувальник. Грубе порушення вимог законодавства було виявлено лише через майже 10 років після вчинення злочину.

Співробітниками міліції м. Чернігів був викритий факт зловживання службовим становищем та службове підроблення з боку державного нотаріуса однієї з державних нотаріальних контор обласного центру. Нотаріус видала свідоцтво «Про право на спадщину за законом», в яке внесла недостовірні відомості та посвідчила право на спадкове майно померлого С. за його дружиною, сином та громадянкою «N», в рівних долях кожному. Нотаріус зазначила у свідоцтві про те, що ця громадянка є дочкою померлого. Але, як з'ясувалося проведенню перевіркою, відповідно до свідоцтва про народження, батьком громадянки «N» є інша людина, а не померлий С., а тому «N» не його донька та за його життя не була ним усиновлена. У зв'язку з цим, відповідно до ст.529 Цивільного Кодексу УРСР, ця жінка не належить до першої черги спадкоємців за законом, а видане нотаріусом свідоцтво «Про право на спадщину за законом» порушує права інших спадкоємців, зокрема дружини померлого та його сина.

У зв'язку з цим 30 вересня 2009 року прокуратурою м.Чернігова проти державного нотаріуса порушено кримінальну справу за ознаками злочину, передбаченого ч.2 ст.364 «Зловживання владою та службовим становищем» та за ч.2 ст.366 КК України «Службове підроблення» [11].

На Івано-Франківщині працівники Державної служби боротьби з економічною злочинністю викрили державного нотаріуса районної державної нотаріальної контори та мешканця області. Значений нотаріус підробила довіреність, за якою мешканка цього ж міста начебто надала вищевказаному мешканцю області право на користування її майном (квартирою). Останній, на підставі зазначеної довіреності, подарував зазначену квартиру своїй співмешканиці. Згадані протиправні дії завдали власниці квартири збитки на суму 160 тисяч гривень. Прокуратурою області порушено кримінальну справу за ознаками злочинів, передбачених ч.3 ст.190, ч.2 ст.364 та ч.2 ст.366 (шахрайство, зловживання владою або службовим становищем й службове підроблення) КК України [12].

Аналіз судової практики дозволив зробити висновок, що більшість кримінальних справ проти нотаріусів були порушені за вчинення злочинів у сфері службової діяльності і тільки в одному випадку суд не погодився прийняти позицію обвинувачення. Цей приклад дозволяє виділити ще один вид грубого порушення нотаріу-

100

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
сом — невиконання п.38 Інструкції, яка зобов'язує нотаріуса при посвідченні правочинів про відчуження або заставу жилого будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, земельної ділянки, іншого нерухомого майна перевіряти відсутність заборони відчуження або арешту майна. У разі наявності заборони правочину про відчуження майна, обтяженого боргом, посвідчується лише у разі згоди кредитора і набувача на переведення боргу на набувача.

Зокрема, приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу посвідчив договір купівлі-продажу нежилого приміщення. При цьому нотаріус з метою надання юридичної вірогідності вказаному договору купівлі-продажу нежилого приміщення дав доручення помічнику внести до п.9 цього договору завідомо неправдиві відомості про те, що під заборону (арештом) відчуження зазначене нежиле приміщення не перебуває, достовірно знаючи, що на вказане приміщення накладені арешти Дванадцятью Київською державною нотаріальною конторою на підставі ухвали Господарського суду м.Києва №3/128 від 27.09.2006 та постанови Державної виконавчої служби Святошинського району м.Києва №ДВ/23 від 04.10.2006. Надалі нотаріус посвідчив зазначений договір купівлі-продажу нежилого приміщення, надавши договору юридичної вірогідності, після чого видав його сторонам договору.

Цікавим є те, що в цьому випадку дії нотаріуса суд, на відміну від інших справ, кваліфікував за ч.1 ст.358 КК України, а не за ч.1 ст.366 КК України, як вказано стороною обвинувачення та досудовим слідством. Суд визнав нотаріуса винним у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.358 КК України, і призначив йому покарання у вигляді 1 року 6 місяців обмеження волі. На підставі ст.75 КК України звільнено нотаріуса від відбування покарання з випробуванням і іспитовим строком 1 рік. Нотаріуса за ч.1 ст.364 КК України виправдано за відсутністю в його діях складу злочину [13].

Аргументація Шевченківського районного суду м. Києва суду була зведена до наступного. Відповідно до положень розділу 17 КК України «Злочини у сфері службової діяльності» та примітки 1 до ст.364 КК України, службовими особами визнаються особи, які здійснюють функції представника влади, тобто тимчасово або постійно перебувають на службі в органах державної влади і здійснюють функції зазначених органів; особи, які обіймають на піднюють функції зазначених органів; особи, які обіймають на підприємствах, в установах чи організаціях, незалежно від форм власності, службові посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків; особи, які виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські обов'язки за спеціальним повноваженням.

Однак, з урахуванням Закону України «Про нотаріат» та Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, суд вирішив, що немає підстав вважати приватного нотаріуса представником влади, оскільки він не є працівником державного органу чи його апарату, не діє від імені такого органу і не виконує функції державного органу. Обов'язки приватного нотаріуса, регламентовані ст.5 Закону «Про нотаріат», жодним чином не пов'язані з виконанням функцій відносно здійснення керівництва якоюсь певною ділянкою роботи, крім того, на нього не покладені обов'язки щодо виконання функцій з управління чи розпорядження державним, комунальним чи приватним майном, що є обов'язковою складовою для визнання особи службовою. Для представників влади характерним також є прийняття рішень, обов'язкових для фізичних та юридичних осіб. Згідно ж із законодавством України, нотаріус не приймає жодного рішення, яке б відповідало критеріям обов'язковості його виконання.

Нотаріус, на думку суду, не виконує організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків ні постійно, ні тимчасово, ні за спеціальними повноваженнями; не займає ні постійно, ні тимчасово жодної посади на підприємстві, в установі чи організації, пов'язаної з управлінням діяльністю інших осіб чи розпорядженням матеріальними цінностями таких підприємств, установ, організацій, так само, як і не займає постійно чи тимчасово жодної посади в державних органах.

Вказана позиція підтверджується також висновками науково-правових експертиз НДІ інтелектуальної власності [14] та Ради науково-правових експертиз при Інституті держави і права ім.В.М.Корецького [15]. Саме виходячи з викладеного суд не визнав приватного нотаріуса службовою особою, вказавши, що в його діях відсутній склад злочину, передбачений ч.1 ст.364 КК України, і за цим обвинуваченням нотаріус підлягає виправданню [16].

Спори, які точилися в науці кримінального права і в правозастосовчій практиці навколо гострої проблеми визнання нотаріусів суб'єктами злочинів у сфері службової діяльності [17], законодавцем вирішені внесенням до КК України 11 червня 2009 року Розділу VII-А, що передбачає статтю 235-3 «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги», яка вже набрала чинності і вводиться в дію з 1 січня 2011 року. Норма побудована таким чином, що основною ознакою об'єктивної сторони злочину вважається використання особами, які надають публічні послуги, у тому числі і нотаріусом, своїх повноважень всупереч своїм повноваженням. Склад злочину, передбаченого ст.235-3, є матеріальним.

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
тобто вважається закінченим тільки у разі спричинення діянням істотної шкоди [18].

Слід звернути увагу, що у листопаді 2009 року Пленум Верховного Суду України прийняв рішення звернутися до Конституційного Суду України з поданнями щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення, у тому числі зазначених змін до КК України, посилаючись на те, що низка норм зазначених законів є сумнівними з точки зору їх відповідності Основному Закону України [19].

6 жовтня 2010 року Конституційний Суд України визнав конституційними положення зазначених законів [20] і на цьому етапі можна сподіватися на введення в дію з 1 січня 2011 року спеціальної кримінально-правової норми для боротьби зі злочинністю в системі нотаріату [21].

1. Про затвердження Змін до Граничної чисельності приватних нотаріусів у нотаріальних округах : Наказ Міністерства юстиції України від 03.05.2007, №218/5 // Офіційний вісник України.— 2007.— №32 : 14 травня.— С.80.— Ст.1320.
2. Про затвердження Змін до Граничної чисельності приватних нотаріусів у нотаріальних округах : Наказ Міністерства юстиції України від 22.06.2007, №717/13984 // Офіційний вісник України.— 2007.— №47 : 06 липня.— С.200.— Ст.1948.
3. Про основні підсумки роботи Міністерства юстиції та його територіальних органів у 2009 році та завдання щодо підвищення ефективності їх діяльності у 2010 році [Електронний ресурс].— Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/0/24342>.
4. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо сучасного стану нотаріату в Україні.— К. : Міністерство юстиції України, 2008.— 23с.
5. Вирок у справі №5-580 Км 05 від 3 лютого 2005 року // Колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України.
6. Вирок Тячівського районного суду Закарпатської області у справі №1-53/09 від 4 серпня 2009 року [Електронний ресурс].— Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/5296526>.
7. Вирок Новозаводського районного суду міста Чернігова у справі №1-103 від 25 червня 2008 року [Електронний ресурс].— Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2008496>; Ухвала колегії суддів судової палати у кримінальних справах апеляційного суду Чернівецької області у справі №11-508/2008 від 4 вересня 2008 року [Електронний ресурс].— Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2136563>.
8. СБУ порушила кримінальну справу щодо вилучення стратегічних об'єктів з комплексу державного майна аеропорту Бориспіль [Електронний ресурс].— Режим доступу : <http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish>.
9. При реєстрації прав власності на нерухоме майно на підставі рішення третейського суду має надаватися виконавчий документ, виданий компетентним судом : Лист Міністерства юстиції України №19-32/1 від 9 січня 2007 року // Українська інвестиційна газета.— 2007, 03.— №11; Що-чня 2007 року // Українська інвестиційна газета.— Роз'яснення до реєстрації прав власності на об'єкти нерухомого майна :

- 1' 2011 * Вісник Запорізького юридичного інституту
1. Міністерства юстиції України №19-32/30 від 22 червня 2007 року [Електронний ресурс].— Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/0/10419>.
 10. Прес-реліз про найбільш резонансні злочини та події на 06.05.2010 [Електронний ресурс].— Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control>.
 11. Чернівецька міліція вивела на чисту воду «липових» спадкоємців та їх посібника — нотаріуса [Електронний ресурс].— Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control>.
 12. Прес-реліз про найбільш резонансні злочини та події на 05.08.2009 [Електронний ресурс].— Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control>.
 13. Вирок Шевченківського районного суду м.Києва у справі №1-841/2008 від 30 грудня 2008 року [Електронний ресурс].— Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/5173336>.
 14. Висновок науково-правової експертизи щодо неправомірності визнання приватного нотаріуса спеціальним суб'єктом злочинів у сфері службової діяльності, проведеної у відповідності із Законом України «Про наукову і науково-технічну експертизу» на запит приватного нотаріуса Ровенського міського нотаріального округу Кострикіна В.І. // Мала енциклопедія нотаріуса.— 2005.— №6.— С.42-47.
 15. Висновок науково-правової експертизи Ради науково-правових експертів при Інституті держави і права ім.В.М.Корецького щодо невизнання приватного нотаріуса спеціальним суб'єктом злочинів у сфері службової діяльності // Мала енциклопедія нотаріуса.— 2005.— №6.— С.48-52.
 16. Вирок Шевченківського районного суду м.Києва у справі №1-841/2008 від 30 грудня 2008 року [Електронний ресурс].— Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/5173336>.
 17. Зайцев О.В. Проблеми встановлення ознак службової особи при вчиненні злочину нотаріусом / О.В. Зайцев // Теоретичні основи забезпечення якості кримінального законодавства та правозастосовчої діяльності у сфері боротьби зі злочинністю в Україні : матеріали наукових семінарів та «круглих столів», проведених НЮАУ ім.Ярослава Мудрого спільно з АПРН України в рамках Фестивалю науки 15-16.05.2009.— Х. : Право.— С.74-77.
 18. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Закон України від 11.06.2009, №1508-VI // Відомості Верховної Ради України.— 2009.— №46 : 13 листопада.— С.1703.— Ст.699.
 19. Удосконалення законодавства про боротьбу з корупцією в Україні має здійснюватися з дотриманням конституційних норм [Електронний ресурс].— Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/120276AF4821303DC225767B004B736E?opendocument>.
 20. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень законів України «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (справа про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів) від 06.10.2010, №21-рп/2010 // Офіційний вісник України.— 2010.— №80 : 29 жовтня.
 21. Зайцев О.В. Щодо особливостей складу злочину, передбаченого ст.235-3 // Правова політика Української держави : Матеріали Міжнародного науково-практичної конференції, присвяченої 70-річчю Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 19-20 лютого 2010 року.— Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2010.— Том 2.— 329с.— С. 123-125.